Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 13, No.62
May-June 2025
Research Article

Dāsh Ākol from the Perspective of Alternative Narratives

Moein Kazemifar[1], Ali Rahbar Maah[2]

Received: 18/07/2024
Accepted: 20/01/2025

* Corresponding Author's E-mail: kazemimiein@shirazu.ac.ir

Abstract

Dash Akol, the renowned hero of Shiraz, is one of the most prominent figures in Iranian folk and formal literature, with various narratives about his life and character in the local folklore of Shiraz. Inspired by these narratives, Sadegh Hedayat wrote the short story "Dash Akol" in 1932. Hedayat's storytelling prowess and widespread reputation led his version to gradually become the dominant and established narrative of Dash Akol, ultimately overshadowing and erasing other local accounts. The alterations Hedayat introduced into the story profoundly shaped a new image of Dash Akol, transforming him into a flawless hero embodying ideals of masculinity and moral chastity. These changes not only reinvented the character but also reflected the cultural and social transformations in early 20th-century Iran, which were widely championed by intellectuals and writers. This study seeks to distance itself from Hedayat's established narrative and instead examine alternative accounts of Dash Akol found in local Shirazi

1 .Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Shiraz University, Shiraz, Iran.
https://orcid.org/0000-0003-2691-599X
2. Master's Graduate in Folk Literature, Shiraz University, Shiraz, Iran.
https://orcid.org/0009-0006-3931-7744

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 13, No.62
May-June 2025
Research Article

sources. These narratives often fundamentally differ from Hedayat's version, offering distinct portrayals of Dash Akol's physical traits, romantic relationships, and his death. The paper explores the cultural and literary motivations behind Hedayat's revisions, demonstrating how his idealization of Dash Akol constructed a new mythical hero that aligned with the era's cultural shifts and was likely influenced by Iran's mystical, mythical, and intellectual discourses. This reconstruction not only reveals the interplay between dominant narratives and cultural change but also provides fresh insights into the adaptation of folklore into modern literary frameworks.
Keywords: Dash Akol; folk literature; Sadegh Hedayat; established narrative; alternative narratives.

Introduction

Dā sh Ākol, the legendary pahlavā n (hero) of Shiraz, holds a unique position in both Iranian folk and formal literature. Rooted in the culture of lū tī garī (urban chivalry) and javā nmardī (chivalric ethics) of Shiraz, numerous oral narratives about his bravery, conflicts, and life have circulated among the city's inhabitants. Inspired by these local tales, Sadegh Hedayat, the pioneering modernist Iranian writer, penned the short story Dā sh Ākol in 1932. Hedayat's literary prowess and his status as a prominent intellectual figure gradually elevated his version to the status of the "official" and canonical narrative of Dā sh Ākol, overshadowing other local accounts. This study critically examines this process, arguing that Hedayat's alterations in representing Dā sh Ākol's character not only reflect Iran's sociocultural transformations in the early 20th century but also embody the intellectual efforts to redefine national identity through literature.

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 13, No.62
May-June 2025
Research Article

Theoretical background

This study is grounded in two key concepts of narratology: canonical narrative and alternative narratives. Drawing on Monika Fludernik's Towards a Natural Narratology (1996), canonical narratives are products of the cultural and institutional power of dominant groups, sustained through repetition and naturalization. These narratives often homogenize reality by marginalizing or distorting peripheral voices. Gerald Prince, in Narratology: The Form and Functioning of Narrative (1982), emphasizes the significance of alternative narratives, which emerge from oral

Main Discussion

Physical attributes: From imperfection to idealization

In Shirazi oral traditions, Dā sh Ākol is described with notable physical disabilities: his right hand is severed, and his left leg is amputated. The term "kal" in the Shirazi dialect, meaning "disabled," refers to these traits, portraying him as vulnerable and flawed. However, Hedayat eliminates these imperfections. His Dā sh Ākol is a "burly man with a noble face," bearing only facial scars. This transformation idealizes him as a paragon of physical and moral perfection, reminiscent of the "ensā n-e kā mel" (perfect human) in Iranian mysticism.

Romantic relationships: From taboo to noble love

Local sources rarely mention Dā sh Ākol's romantic engagements, except for a rare account from Kā kā Rostam's follower. According to this narrative, Dā sh Ākol harbored a romantic attachment to a young male follower who had a sexual relationship with Marjā n. To protect the follower, Dā sh Ākol falsely claimed responsibility. Such homoerotic undertones align with lū tī garī traditions. Hedayat,

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 13, No.62
May-June 2025
Research Article

however, reconfigures this entirely. In his story, Dā sh Ākol secretly loves Marjā n, the daughter of Hā jji Samad, concealing his passion until death. This shift is not merely literary but reflects early 20th-century social changes. Intellectuals sought to purge "immoral" elements (e.g., homosexuality) from literature to redefine a "modern" Iranian identity. By substituting heteronormative love, Hedayat refashions Dā sh Ākol into a paragon of chastity compatible with emerging modern ethics.

Death: From rrebel to victim of unjust murder

Local narratives attribute Dā sh Ākol's death to his conflict with Alā al-Dawla, the ruler of Fars. One account claims he was betrayed, arrested during a sanctuary in Shahcheragh Shrine, and tortured to death. Hedayat, however, reimagines his death as a duel with Kā kā Rostam, who treacherously stabs him from behind. This unjust murder evokes Shi'ite paradigms (e.g., Imam Hussein) and mythic Iranian tropes (e.g., Siavash), symbolizing heroic sacrifice marred by betrayal. By aligning Dā sh Ākol's demise with these archetypes, Hedayat elevates him to a timeless, transcendent hero.

The analysis of Hedayat's motivations

Hedayat's revisions align with early 20th-century intellectual projects:
Sanitization: Transforming Dā sh Ākol into an idealized "perfect human" embodying national virtues (chivalry, loyalty, chastity).
Modernization: Erasing non-normative elements (homosexuality) and replacing them with romantic love, compatible with modern morality.
Mythmaking: Framing his death through Iranian-Islamic tragic tropes to foster audience empathy.
National Identity: Crafting a hero rooted in tradition yet harmonized with modern ideals.

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 13, No.62
May-June 2025
Research Article

Conclusion

Hedayat's Dā sh Ākol is not merely a literary adaptation of Shirazi folklore but a project to redefine Iranian cultural identity on modernity's threshold. By erasing physical flaws, reconfiguring romance, and reconstructing heroic death, Hedayat creates a character that bridges Iran's mystical heritage and the needs of a transitioning society. These changes highlight the power of canonical narratives in shaping collective memory while underscoring the necessity of alternative narratives to uncover historical complexities.

This study demonstrates that literature not only reflects reality but actively reconstructs it. Hedayat skillfully reframed folklore into a modern mold to bolster national identity and advance intellectual discourse. However, reviving alternative narratives allows us to critique this process and unearth hidden historical layers. Ultimately, the article emphasizes preserving narrative diversity and resisting cultural homogenization.

دوماهنامهٔ فرهنگ و ادبیات عامه
سال ۱۳، شمـارهٔ ۶۲، خرداد و تیر ۱۴۰۴
مقالهٔ پژوهشی

«داش آکل» از منظر روایت‌های جایگزین

معین کاظمی‌فر*[۱]، علی رهبر ماه[۲]

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۸ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱)

چکیده

داش آکل، پهلوان مشهور شیرازی، یکی از شخصیت‌های برجسته در ادبیات عامه و رسمی ایران است که روایت‌های مختلفی از زندگی و شخصیت او در فرهنگ عامهٔ مردم شیراز وجود دارد. صادق هدایت با الهام از این روایت‌ها، داستان کوتاه «داش آکل» را در سال ۱۳۱۱ش نوشت. مهارت‌های داستان‌نویسی هدایت و شهرت گستردهٔ او موجب شد تا روایت او به‌تدریج به روایت غالب و تثبیت‌شده‌ای از داش آکل تبدیل شود، به‌طوری که سایر روایت‌های محلی به مرور فراموش شدند. تغییراتی که هدایت در روایت این داستان ایجاد کرد، تأثیر عمیقی بر شکل‌گیری تصویری جدید از داش آکل داشت. در این تصویر، داش آکل، قهرمانی بی‌عیب و نقص است که با آرمان‌های مردانگی و پاکدامنی اخلاقی درهم آمیخته است.

---

۱. استادیار بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسندهٔ مسئول)
*kazemimoein@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2691-599X
۲. دانش‌آموختهٔ کارشناسی ارشد ادبیات عامه، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
https://orcid.org/0009-0006-3931-7744

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

تغییراتِ هدایت نه‌تنها شخصیت داستان را بازآفرینی کرد، بلکه بازتابی از تحولات فرهنگی و اجتماعی ایران در اوایل قرن بیستم بود که به‌طور گسترده توسط روشنفکران و نویسندگان پیگیری می‌شد. در مقالهٔ حاضر تلاش شده با فاصله گرفتن از روایت تثبیت‌شدهٔ هدایت، به بررسی روایت‌های جایگزین از داش آکل که در منابع محلی در شیراز بازتاب یافته‌اند، بپردازیم. این روایت‌ها غالباً با نسخهٔ هدایت تفاوت‌های اساسی دارند و ویژگی‌هایی چون وضعیت جسمانی، روابط عاشقانه و نحوهٔ مرگ داش آکل را به شکلی متفاوت از روایت غالب هدایت بازگو می‌کنند. این مقاله به بررسی انگیزه‌های فرهنگی و ادبی پشت تغییرات هدایت می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه او با ایدئال‌سازی شخصیت داش آکل، تصویری جدید از قهرمان اساطیری ساخت که نه‌تنها با تحولات فرهنگی زمانه‌اش هم‌راستا بود، بلکه از گفتمان‌های عرفانی، اساطیری و روشنفکری ایران نیز متأثر بود. این بازسازی نه‌تنها پیوند میان روایت‌های مسلط و تغییرات فرهنگی را آشکار می‌کند، بلکه نگاهی تازه به فرایند تطبیق فولکلور با چارچوب‌های ادبی مدرن ارائه می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: داش آکل، ادب عامه، صادق هدایت، روایت تثبیت‌شده، روایت‌های جایگزین.

۱. مقدمه

صادق هدایت از نخستین نویسندگانی است که به اهمیت فرهنگ و ادب عامه توجه نشان داده و در آثار داستانی و غیرداستانی خود از این منابع بهره گرفته است. او بر این باور بود که شناخت فولکلور به معنای آشنایی با پرورش معنوی اکثریت جامعه است؛ اکثریتی که در تقابل با اقلیت تحصیل‌کرده قرار دارد. یکی از شناخته‌شده‌ترین آثار او که بر پایهٔ ادب عامه شکل گرفته، داستان *داش آکل* است. پس از نگارش این داستان توسط هدایت، روایتی تثبیت‌شده از شخصیت داش آکل در ادبیات فارسی شکل گرفت که روایت‌های دیگری را که در فرهنگ عامهٔ مردم شیراز جریان داشت، به حاشیه راند.

داستان *داش آکل* همچنین الهام‌بخش چندین اثر سینمایی بوده که شناخته‌شده‌ترین آن‌ها فیلم *داش آکل* به کارگردانی مسعود کیمیایی است که در سال ۱۳۵۰ با اقتباس از داستان هدایت ساخته شد.

با این حال، در کنار روایت تثبیت‌شدهٔ هدایت، روایت‌های جایگزین و حاشیه‌ای از منابع محلی شیراز نیز وجود دارند که از جنبه‌های کلیدی، روایت اصلی را به چالش می‌کشند. پرسش اصلی این پژوهش این است که روایت‌های جایگزین در چه مواردی با روایت تثبیت‌شدهٔ هدایت تفاوت دارند و چه عواملی سبب شده‌اند که روایت هدایت از داش آکل با روایت‌های محلی فاصله پیدا کند. این مقاله با استفاده از روش تحلیل کیفی محتوا و روش میدانی ـ پیمایشی به بررسی این پرسش‌ها پرداخته و با استناد به منابع محلی مکتوب، روایت‌های جایگزین را در سه محور وضعیت جسمانی، عشق و مرگ داش آکل، در تقابل با روایت تثبیت‌شدهٔ هدایت بررسی و تحلیل می‌کند و درنهایت، فرضیاتی درمورد دلایل تفاوت روایت‌ها ارائه می‌دهد.

۲. پیشینهٔ پژوهش

در بررسی منابع مرتبط با داستان داش آکل، پژوهش‌های پیشین را می‌توان در چند دستهٔ کلی طبقه‌بندی کرد:

الف) بررسی‌های ریشه‌شناسی: برخی از پژوهش‌ها به بررسی منشأ و معناشناسی نام و شخصیت «داش آکل» پرداخته‌اند. برای مثال: کاشف (۱۳۷۱) و تنکابنی (۱۳۷۲) به تحلیل ریشه‌های تاریخی و معنایی نام «داش آکل» پرداخته‌اند. این تحقیقات بیشتر بر جنبه‌های تاریخی و فرهنگی مرتبط با نام متمرکز بوده‌اند و کم‌تر به لایه‌های ادبی و محتوای داستان پرداخته‌اند. این آثار اطلاعاتی ارزشمند دربارهٔ زمینه‌های اجتماعی و

تاریخی شخصیت داش آکل فراهم می‌کنند، اما ارتباط مستقیم با ساختار روایی داستان هدایت ندارند. ب) تحلیل تطبیقی داستان و فیلم: در دستهٔ پژوهش‌هایی که به مقایسهٔ داستان کوتاه هدایت با اقتباس سینمایی مسعود کیمیایی پرداخته‌اند، رنجبر (۱۳۸۷) شباهت‌ها و تفاوت‌های این دو اثر را بررسی کرده است، ازجمله نحوهٔ شخصیت‌پردازی و تأثیر تغییر رسانه بر روایت. حیاتی، قندی و آل سید (۱۳۹۴) نقش رسانه را در تولید معنا در فیلم داش آکل مورد مطالعه قرار داده‌اند. این تحقیقات نشان می‌دهند که فیلم کیمیایی با تغییراتی در جزئیات داستان، پیام و مفهوم جدیدی را برای مخاطب مدرن خلق کرده است. ج) تحلیل ساختار روایی و مفاهیم نشانه‌شناسی: گروهی از منابع با استفاده از نظریه‌های معاصر به تحلیل ساختاری داستان پرداخته‌اند؛ سرشار (۱۳۸۸) به تحلیل روایی داستان هدایت پرداخته و مؤلفه‌هایی چون جذابیت، انسجام داستانی، و شخصیت‌پردازی را بررسی کرده است. نوبخت (۱۳۹۱) با رویکرد نشانه‌شناسی، معنای آشکار و پنهان عناصر داستان را تحلیل کرده است. شعیری و کریمی‌نژاد (۱۳۹۱) براساس نشانه معناشناسی، روند کنش‌های شخصیت‌ها و ساختار معنایی روایت را بررسی کرده‌اند. صیادکوه و نکویی (۱۳۹۹) نیز تحلیل مشابهی با استفاده از نظام گفتمانی گریماس ارائه کرده‌اند. این پژوهش‌ها ارزش ادبی و نظری داستان را برجسته کرده‌اند، اما کم‌تر به روایت‌های محلی و منابع اولیه هدایت پرداخته‌اند. د) مطالعات تطور شخصیت و بینامتنیت: پژوهش‌هایی در زمینهٔ تطور شخصیت داش آکل و ارتباط بینامتنی آن با دیگر آثار. حسینی سروری و طالبیان (۱۳۹۶) تطور مفهوم شخصیت جوانمرد را در داستان‌های سمک عیار، داش آکل و قیدار بررسی کرده‌اند. پورنامداریان و ابراهیمی فخاری (۱۳۹۸) به تحلیل شخصیت‌پردازی داش آکل پرداخته و به گذار از فضای رئالیستی به مدرنیستی در این اثر اشاره کرده‌اند. ه)پژوهش‌های محلی و

روایت‌های جایگزین؛ پژوهش‌هایی که روایت‌های محلی و دیدگاه‌های عامیانه را بررسی کرده‌اند که منحصر می‌شود به کتاب ندیم (۱۳۹۹) که با استفاده از منابع محلی و فولکلور، تلاش کرده است رمان‌گونه‌ای از زندگی داش آکل را ارائه دهد.

تحقیقات موجود هرچند از زوایای متنوعی به داستان داش آکل پرداخته‌اند، اما جای خالی پژوهشی که به‌طور مستقیم تفاوت میان روایت‌های محلی و روایت هدایت را بررسی کند، محسوس است. اغلب مطالعات متمرکز بر تحلیل روایی، ساختاری، یا تطبیق داستان با اقتباس‌های سینمایی بوده‌اند. از این رو، پژوهش حاضر با تمرکز بر روایت‌های جایگزین و تحلیل تغییرات اعمال‌شده توسط هدایت، می‌تواند چشم‌اندازی جدید در این حوزه ارائه دهد و نشان دهد که چگونه گفتمان‌های عرفانی، اساطیری و روشنفکری در بازآفرینی داستان تأثیرگذار بوده‌اند.

۳. چارچوب نظری

این مقاله می‌کوشد در چارچوب مفاهیم پایهٔ مطالعات روایت، روایت تثبیت‌یافته از داستان داش آکل را که توسط صادق هدایت عرضه شده است، به چالش بکشد و براساس منابع محلی، روایت جایگزین از این داستان ارائه کند. توضیح آنکه در نظریه‌های روایت، دو مفهوم اساسی وجود دارد: «روایت تثبیت‌شده» و «روایت جایگزین». این دو مفهوم به نحوهٔ بازنمایی و تفسیر وقایع در داستان‌ها و تاریخ اشاره دارند.

روایت تثبیت‌شده به آن دسته از داستان‌ها یا وقایع تاریخی اطلاق می‌شود که به‌طور گسترده در یک فرهنگ یا جامعه پذیرفته شده و توسط نویسندگان، هنرمندان و روشنفکران جامعه مورد تأیید قرار گرفته است. این نوع روایت‌ها معمولاً توسط گروه‌های دارای قدرت و نفوذ فرهنگی ساخته و تقویت و به‌طور گسترده در رسانه‌ها، آموزش و فرهنگ جامعه پذیرفته می‌شوند. این روایت‌ها می‌توانند بر روی درک

عمومی از تاریخ و واقعیت‌ها تأثیر بگذارند. مونیکا فلودرنیک در کتاب *به سوی روایت‌شناسیِ طبیعی* بیان می‌کند که روایت‌های تثبیت‌شده اغلب به‌عنوان «طبیعی» و «بدیهی» تلقی می‌شوند، زیرا آن‌ها در ساختارهای فرهنگی و ادبی جامعه ریشه دوانده‌اند و این امر به تقویت قدرت آن‌ها کمک می‌کند (Fludernik, 1996, p. 33). به نظر می‌رسد روایت‌های تثبیت‌شده، روایتی است که پارادایم مسلط آن را عرضه می‌کند یا بر آن صحه می‌گذارد (کاظمی‌فر و دشت ارژنه، ۱۴۰۲، ص. ۸۱) در مقابل، روایت جایگزین وجود دارد که با روایت اصلی و تثبیت‌شده در تضاد است و اغلب با استفاده از منابع محلی و شفاهی ارائه می‌شود. این روایت‌ها، روایت تثبیت‌شده را به چالش می‌کشند و دیدگاهی متفاوت را درمورد وقایع یا داستان‌ها عرضه می‌کنند. روایت‌های جایگزین توسط گروه‌ها یا افراد دیگری که قدرت کم‌تری دارند، مطرح می‌شوند. این روایت‌ها اغلب تلاش می‌کنند تا زوایای دیگر وقایع و تاریخ را نشان دهند و به مسائل و صداهایی بپردازند که در روایت‌های تثبیت‌شده نادیده گرفته شده‌اند. جرالد پرینس در کتاب *روایت‌شناسی: فرم و کارکرد روایت* به تحلیل چگونگی شکل‌گیری روایت‌های جایگزین می‌پردازد و تأکید می‌کند که این نوع روایت‌ها اغلب از قالب‌های غیرمتعارف و ساختارشکنانه استفاده می‌کنند تا دیدگاه‌های جدید و متفاوتی ارائه دهند (Prince, 1982, p. 52).

۴. بحث و بررسی

۴ـ۱. روایت تثبیت‌شده (روایت صادق هدایت) از داستان داش آکل

داستان کوتاه *داش آکل*، نوشتهٔ صادق هدایت، نخستین بار در سال ۱۳۱۱ در مجموعهٔ *سه قطره خون* منتشر شد. در این بخش، مروری مختصر بر روند داستان و وقایع مهم آن خواهیم داشت، چراکه در این مقاله به برخی از جزئیات روایت هدایت از *داش آکل* ارجاع می‌شود.

داستان با تقابل و اختلاف میان داش آکل و کاکارستم آغاز می‌شود: «همهٔ اهل شیراز می‌دانستند که داش آکل و کاکارستم سایهٔ یکدیگر را با تیر می‌زدند» (هدایت، ۱۳۱۱، ص. ۷۳). داش آکل لوطی معروف شیراز است که به مردانگی و شرافت مشهور است، در حالی که کاکارستم، رقیب دیرینه‌اش، ادای لوطی‌ها را درمی‌آورد و فاقد منش شرافتمندانه است. هدایت اشاره می‌کند که همهٔ لوطی‌ها از داش آکل زخم خورده‌اند: «هیچ لوطی پیدا نمی‌شد که ضرب شستش را نچشیده باشد» (همان، ص. ۷۴). او در محلهٔ «سر دزک» شیراز زندگی می‌کند و محبوبیت فراوانی در میان مردم دارد: «داش آکل را همهٔ اهل شیراز دوست داشتند» (همان، ص. ۷۵). یکی از شخصیت‌های فرعی داستان حاجی صمد است که قبل از مرگش داش آکل را وکیل و وصی امور خانواده‌اش می‌کند. داش آکل عاشق دختر حاجی صمد، مرجان، می‌شود: «یک دقیقه نکشید که در چشم‌های یکدیگر نگاه کردند ولی آن دختر مثل اینکه خجالت کشید، پرده را انداخت و عقب رفت ... این دختر، مرجان، دختر حاجی صمد بود ...» (همان، ص. ۷۷). داش آکل پس از این عشق، از شب‌گردی و کارهای سابق خود دست می‌کشد و به امور خانوادهٔ حاجی صمد می‌پردازد: «از این به بعد داش آکل از شب‌گردی و قرق کردن چهارسو کناره گرفت» (همان، ص. ۷۹). یکی از نکات مهم در داستان، مشخصات ظاهری داش آکل است که هدایت توصیف می‌کند: «داش آکل مردی سی و پنج ساله، تنومند ولی بدسیما بود ... اگر زخم‌های چپ اندر راست قمه که به صورت او خورده بود ندیده می‌گرفتند، داش آکل قیافه نجیب و گیرنده‌ای داشت» (همان، ص. ۷۸ و ۷۹). داش آکل به‌سبب رعایت اصول جوانمردی و امانتداری و فاصلهٔ سنی زیاد هرگز عشق خود به مرجان را ابراز نمی‌کند و درنهایت، مرجان با خواستگار دیگری ازدواج می‌کند. در پایان، داش آکل و کاکارستم درگیری شدیدی

دارند؛ کاکارستم با نامردی به داش آکل زخم می‌زند که درنهایت به مرگ داش آکل ختم می‌شود. پیش از مرگ، داش آکل وصیت می‌کند که از طوطی‌اش مراقبت کنند. بعد از مرگ داش آکل، مرجان از زبان طوطی می‌شنود: « مرجان... مرجان... تو مرا کشتی... به که بگویم... مرجان... عشق تو... مرا کشت» (همان، ص. ۸۵ و ۸۶).

داستان داش آکل نوشتهٔ صادق هدایت پس از انتشار هم بین تودهٔ مردم خوانندگان بسیار می‌یابد و هم مورد استقبال و تحسین منتقدان قرار می‌گیرد. محبوبیت این داستان و شهرت و مهارت نویسنده‌اش موجب میشود که روایتِ هدایت به تدریج به روایت تثبیت‌شده و بی چون و چرا از داستان داش آکل تبدیل شود. جمال میرصادقی دربارهٔ این اثر می‌گوید: «از میان داستان‌های کوتاهی که از آغاز داستان‌نویسی نوین در ایران نوشته شده، داستان کوتاه داش آکل اثر صادق هدایت، از نظر ارائهٔ مبانی داستان کوتاه نمونه است؛ بیشتر ویژگی‌هایی که برای داستان کوتاه در تعریف آن آورده‌اند، در داستان داش آکل وجود دارد. پی‌رنگ داستان، یعنی شبکهٔ استدلالی حوادث داستان، محکم است. اصول و ضوابط داستان‌های کوتاه متعارف امروزی، تقریباً به‌طور کامل در آن رعایت شده است» (میرصادقی، ۱۳۸۱، ص. ۹۹). غلامحسین یوسفی این داستان را از هر نظر بی‌نقص می‌داند (یوسفی، ۱۳۵۷، ص. ۳۳۷). محمدعلی همایون کاتوزیان، این داستان را یک «شاهکار کوچک» می‌خواند (همایون کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص. ۱۲۷) و گلشیری آن را یکی از سنگ‌بناهای داستان‌نویسی معاصر تلقی کرده است (گلشیری، ۱۳۷۸، ص. ۶۶۱).

بعدها مسعود کیمیایی، یکی از شناخته‌شده‌ترین کارگردانان سینمای ایران در سال ۱۳۵۰ فیلمی براساس روایت صادق هدایت از داستان داش آکل با اختلافاتی در جزئیات، با بازی هنرپیشگان نامدار سینمای روز ایران می‌سازد که مورد توجه بسیاری

قرار گرفت. در فیلم کیمیایی، بهروز وثوقی نقش قهرمان قصه، یعنی داش آکل را بازی می‌کند. این فیلم در نظرسنجی منتقدان و نویسندگان ماهنامهٔ سینمایی فیلم، به‌عنوان یکی از بهترین فیلم‌های تاریخ سینمای ایران انتخاب شده است. شهرت کیمیایی و کیفیت ساخت این فیلم هم در تثبیت روایت صادق هدایت از داستان داش آکل در اذهان ایرانیان سهمی بسزا ایفا کرد.

۴ـ۲. روایت‌های جایگزین از داستان داش آکل

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، در کنار روایت تثبیت‌شدهٔ هدایت از داستان *داش آکل*، روایت‌های جایگزین دیگری نیز در منابع محلی وجود دارد که تفاوت‌های قابل‌توجهی با نسخهٔ هدایت دارند. این تفاوت‌ها به‌ویژه در سه جنبه بیشتر نمایان هستند: ویژگی‌های ظاهری داش آکل، ماجرای عاشق شدن او، و نحوهٔ مرگش.

پیش از ادامهٔ بحث، یادآوری یک نکتهٔ مهم ضروری است: در بین مردم شیراز، این باور وجود دارد که داش آکل نام یک لوطی بوده که در اواخر عهد قاجار در محلهٔ سرِدزک زندگی می‌کرده و نام اصلی‌اش «اکبر دایی محمد» بوده است. از این رو، در روایت‌های عامه، این پهلوان گاه داش آکل و گاه اکبر دایی محمد خوانده می‌شود. طبق باور عمومی، کلمهٔ «آکل» در داش آکل، مخفف «آقا اکبر» است (کاشف، ۱۳۷۱، ص. ۶۶۸) یا صورتی تغییریافته از «اَکو» (تلفظ محلی نام اکبر در گویش شیرازی) است (پرهیزگار، ۱۳۸۹، ص. ۲۶۸). البته دربارهٔ معنای داش آکل و شیوهٔ تلفظ آن، دست‌کم ۹ دیدگاه مختلف وجود دارد که برای رعایت اختصار در پانوشت به آن‌ها اشاره می‌شود.[۱]

داستان‌های پهلوانی و طراری‌های داش آکل یا اکبر دایی محمد در میان مردم شیراز بسیار مشهور است و هنوز هم مکان‌هایی در شیراز به داش آکل منسوب است، مانند

گذر داش آکل. باور بر این است که آرامگاه او در صحن شاهچراغ قرار دارد، جایی که پیش‌تر مجسمه‌ای از یک شیر بر آن نصب شده بود. سید فخرالدین اژدری‌خواه، در کتابی که به تاریخ فرهنگ لوطی‌گری و پهلوانی اختصاص دارد، می‌نویسد: «نام اصلی شخصیت داش آکل، اکبر دایی محمد است؛ به نظر می‌رسد داش آکل برگرفته از یک شخصیت واقعی است که صادق هدایت پس از سه سال حضور در شیراز و آشنایی با او، قهرمان داستانش را برای خواننده پردازش کرده است» (اژدری‌خواه، ۱۳۹۷، ص.۱۴۴). عباس کشتکاران نیز بر این باور است: «داش آکل، شاهکار هدایت است و اکبرِ دایی، الگوی پدید آمدن آن؛ که اگر این نبود، آن شاهکار نیز پدید نمی‌آمد» (کشتکاران، ۱۳۸۹، ص. ۲۳۹). او معتقد است که داستان هدایت با دیدگاه هنری و اسطوره‌ای نوشته شده و درحقیقت برداشتی از روایت‌های مردم شیراز دربارهٔ اکبر دایی محمد است (همان، ص. ۲۴۳). رضا پرهیزگار نیز دربارهٔ شخصیت داش آکل می‌گوید: «شکی نیست هدایت این شخصیت را از آدمی واقعی که وجود تاریخی داشته گرته‌برداری کرده، اما از او در کارگاه خیال خود تندیسی دیگرگون ساخته است» (پرهیزگار، ۱۳۸۹، ص. ۲۶۸.) منوچهر کاشف نیز می‌نویسد: «این مرد (داش آکل) از پهلوانان نامدار شیراز بوده و در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم زندگی می‌کرده است. خودم چندین داستان دربارهٔ جوانمردی‌ها و پهلوانی‌های او از معمرین شیراز و به‌ویژه کسی که از نوچه‌های او بوده، شنیده‌ام» (کاشف، ۱۳۷۱، ص. ۶۶۸). مصطفی ندیم، استاد تاریخ دانشگاه شیراز، که کتاب مستقلی دربارهٔ اکبر دایی محمد نوشته، نیز اعتقاد دارد داش آکل لقب اکبر دایی محمد بوده و می‌گوید: «بعد از ماجرای درگیری اکبر با داش‌های تهرانی که با شعاع‌السلطنه به شیراز آمده بودند، مردم به او، "داش" می‌گویند» (ندیم، ۱۴۰۰، ص. ۱۰۶). سیمین دانشور نیز با نقل خاطره‌ای از آشنایی

صادق هدایت با شخصیت داش آکل، ضمنی تأیید می‌کند که داش آکلِ هدایت برگرفته از داستان‌های یک لوطی شیرازی است (دهباشی، ۱۳۹۶، ص. ۶۳۴ و ۶۳۵). همچنین گفته شده که هدایت از طریق افرادی مانند انجوی شیرازی یا محمد کاظمی شیرازی با داستان داش آکل آشنا شده است.

۴ـ۲ـ۱. ویژگی‌های ظاهری

یکی از قدیم‌ترین منابعی که در آن مطالب مفصلی دربارهٔ اکبر دایی محمد یا داش آکل وجود دارد، کتاب روزگار پهلوی اول است که حاوی خاطرات شیخ عبدالرسول نیّر شیرازی از مبارزان و آزادی‌خواهان مشروطه شیراز است. عبدالرسول نیّر شیرازی دربارهٔ ظاهر داش آکل یا همان اکبر دایی محمد می‌گوید:

> او کله‌ای کچل و بی‌مو داشت، اندامش نسبتاً لاغر بود اما متناسب می‌نمود، قد متوسطی داشت و کمری باریک و سینه‌ای پهن. چشمانی جذاب و قیافه‌ای ترسناک داشت ... دست راست او را بریده بودند و پیِ پای چپش را هم بیرون آورده بودند و بدنش زخم‌های بسیار داشت و به قدری زخم خورده بود که بدنش سوراخ سوراخ شده بود و در واقع با همین نشانه در حمام شناخته می‌شد و دیگران متوجه می‌شدند که او اکبر دایی محمد است (نیر شیرازی، ۱۳۸۷:، ص. ۳۳۹).

در دیگر منابع نیز به نقص‌های جسمانی داش آکل اشاره شده است، برای نمونه در کتاب شاهد شیراز دربارهٔ قطع عضو اکبر دایی محمد گفته شده «یک انگشت از دست چپش را قطع کرده بودند و دست راستش هم چهار انگشت بیش نداشت، پیِ پای چپش و گوشش را نیز بریده بودند» (خان ملک ساسانی، ۱۳۴۱، ص. ۱۱۵). علی اکبر سعیدی سیرجانی در کتاب *وقایع اتفاقیه* چنین اظهار می‌کند: «حکومت یک دست او (اکبر دایی محمد) و پی پای او را بریده است» (سعیدی سیرجانی، ۱۳۶۲، ص. ۳۸۹).

نویسنده، تاریخِ اتفاقاتی را که به قطع کردن اعضای بدن اکبر دایی محمد انجامیده است، حدود دی‌ماه ۱۲۷۰ شمسی ذکر می‌کند و عمل آن را معتمدالدوله ثانی می‌داند (همان). مصطفی ندیم نیز این گفته را تأیید می‌کند: «دست راست و پیِ پای چپ اکبر دایی محمد در دورهٔ حاکمیت احتشام‌الدوله (معتمدالدولهٔ ثانی) توسط احمدخان، بریده می‌شود» (ندیم، ۱۳۹۹، ص. ۹۰).

در بسیاری از منابع محلی، شخصیت داش آکل یا اکبر دایی محمد به گونهٔ یک فرد معترض به حکومت یا یاغی تصویر شده است و چنین القا می‌شود که وی بیشترِ عمر کوتاه خود را به نزاع و درگیری با حکومت و یا فرار و بست‌نشینی اعتراضی گذرانده است و قطع اعضای بدن او نیز پیامدِ این درگیری‌هاست. فخرالدین اژدری‌خواه در این باره می‌گوید:

> اکبر دایی همواره در جنگ و گریز با مأموران حکومتی است. حکومت در زندان دست او را می‌برد و پای او را پی می‌کند؛ یعنی رگ پای او را می‌زند تا چالاکی و دوندگی و شتاب او را بگیرد، اما اکبر دایی هرگز دست از تلاش و مجاهدت و مبارزه برنمی‌دارد و جالب است بسیاری از رشادت‌ها و حماسه‌سازی‌های او متعلق به بعد از بریدن دست و پی کردن پای اوست (اژدری‌خواه، ۱۳۹۷، ص. ۱۴۹).

سعیدی سیرجانی نیز به وقایعی اشاره می‌کند که اکبر دایی محمد از عمال حکومت گلوله خورده است: «دو سه روز قبل، در حضرت شاهچراغ الواط با یکدیگر نزاع سختی کردند، اکبر دایی محمد که از مشاهیر الواط شیراز است با اینکه سابقاً یک دست و پی پاهای او را بریدند و نیز یک فقره هم گلوله‌اش زده‌اند و تمام را سالم کرده، حال دو گلوله خورده و چند زخم کارد به او زده‌اند، معهذا از قرار مذکور باز باکی ندارد و سالم است» (سعیدی سیرجانی، ۱۳۶۲، ص. ۶۹۸). در یکی از درگیری‌های اکبر و نوچه‌اش شیخک با حاکم وقتِ شیراز، هر دو به شاهچراغ می‌روند و بست می‌نشینند.

نظام‌السلطنه به ساعدالسلطنه حکم می‌کند که در کمین این دو باشند تا هرگاه از شاهچراغ خارج شدند، آن‌ها را بگیرند یا با گلوله بزنند. بعد از مدتی در یک موقعیت، دو گلوله به اکبر می‌زنند، اما به ضرب آن دو گلوله نمی‌میرد و زنده می‌ماند. شیخک را نیز به جای دیگری تبعید می‌کنند (همان، ص. ۴۳۸). اکبر که گلوله خورده بود برای معالجهٔ زخم خود، از شاهچراغ به خانهٔ نوذر میرزا می‌رود و در آن جا زخمش را بهبود می‌بخشد (همان، ص. ۴۳۹).

همچنانکه مشاهده می‌شود در بیشتر منابع محلی، به این نکته اشاره شده است که داش آکل، از ناحیهٔ دست و پا ناقص بوده است؛ به این صورت که یک دست او (و شاید یکی از انگشتان دست دیگرش) قطع شده بوده و پیِ پای او را نیز بریده بودند و این موجب شده وی اصطلاحاً لَنگ یا شَل باشد. این نکته نیز جالب توجه است که برخی معتقدند تلفظ صحیح لقب اکبر دایی محمد، داش آکَل به فتح ک است و کَل نیز به معنای فرد ناقص‌العضو است (ندیم، ۱۳۹۹، ص. ۱۰۶). بنابر این خوانش، نقص عضو داش آکل، تا آن حد مشهور بوده است که به‌عنوان یک شاخصه در لقب وی نیز انعکاس یافته است. بنابراین در روایات جایگزین، داش آکل، قهرمانی است یک دست و با یک پای لَنگ. حال اگر به روایت صادق هدایت بازگردیم خواهیم دید که وی صرفاً به این اشاره می‌کند که داش آکل زشت‌سیما بوده و جای زخم بر صورت داشته است. در فیلم مسعود کیمیایی نیز، داش آکل فردی نمایش داده می‌شود که از ناحیهٔ اعضای بدن نقصی ندارد.

۴ـ۲ـ۲. عشق

منابع محلی (به استثنای یک منبع مهم)، اشاره‌ای به رابطهٔ عاطفی یا عشق برجسته در روایات خود از زندگی اکبر دایی محمد نمی‌کنند و حتی آن گونه که برخی منتقدان

گفته‌اند برخی از شیرازی‌ها از اینکه در داستان صادق هدایت، داش آکل به‌عنوان یک عاشق نشان داده شده است چندان خشنود نبودند و آن را بر نمی‌تافتند؛ حال یا از این نظر که با واقعیت زندگی اکبر دایی محمد سازگاری نداشته و یا اینکه اصولاً در چارچوب پهلوانی، عشق امری مذموم و مخدوش‌کنندهٔ آزادی و رهایی یک پهلوان به حساب آمده است. فخرالدین اژدری‌خواه در این باره می‌گوید:

> بسیاری از افراد، تجسم این شخصیت منحصربه‌فرد را در قالب شخصیت عاشق‌پیشهٔ قصهٔ صادق هدایت، نوعی بی‌احترامی به او می‌دانند و معتقد هستند که منش و روش مردانه و بی‌نیاز به امور دنیایی اکبر دایی در فرم ارائه‌شدهٔ داستان هدایت از ارزش‌های واقعی او کاسته است (اژدری‌خواه، ۱۳۹۷، ص. ۱۴۴).

وی می‌افزاید:

> شاهدان محلی اتفاق نظر دارند و همچنین منابع مختصر تاریخی هم بیان می‌کنند که اکبر دایی در مدت زندگی کوتاه خود هرگز به دختر و یا زنی علاقه‌مند نبوده است. این افراد، عاشق‌پیشگی داش آکل را در قصه صادق هدایت مورد نکوهش قرار می‌دهند و گمان دارند که باعث تنزل شخصیتی او شده است و آن را دور از مرام جوانمردانه و امانت‌دار اکبر دایی می‌دانند (همان، ص. ۱۴۹).

مصطفی ندیم در جایی از کتاب خود اشاره دارد که اکبر دایی محمد هیچ علاقه‌ای به ازدواج کردن نداشته و اصولاً جسم و جان اکبر هیچ پیوندی با ازدواج ندارد (ندیم، ۱۳۹۹، ص. ۷۴).

تنها منبعی که روایتی از وجود رابطهٔ عاشقانه در زندگی داش آکل اشاره می‌کند، ابراهیم گلستان، نویسندهٔ پرآوازهٔ شیرازی است. روایتی که ابراهیم گلستان از عشق داش آکل به‌دست می‌دهد به‌طرز حیرت‌آوری با روایت هدایت متفاوت است. گلستان که این روایت را از قول مسعود کیمیایی نقل می‌کند و مدعی است که مسعود کیمیایی نیز در

ابتدا قرار بوده این روایت از داستان داش آکل را برای ساخت فیلم خود برگزینند، اما بعدها به دلایلی پشیمان می‌شود و فیلم خود را براساس روایت هدایت از داش آکل می‌سازد. گلستان می‌گوید:

> داش آکل یک معشوق پسر داشته است؛ وی گناهِ عشقِ بچه‌خوشگل خود به دختر حاجی که همان مرجان باشد را بر عهده می‌گیرد؛ یعنی در عین بی‌گناهی خود را بدنام می‌کند تا معشوق خود، مقصر اصلی را که یک جوان تازه سبزه به عارض دمیده بوده است را در امان دارد (گلستان، ۱۳۷۷، ص. ۱۴۰).

در جای دیگری نیز ابراهیم گلستان، موضوع عشق داش آکل به پسربچه‌ای از نوچه‌های خود را صراحتاً بیان می‌کند و این چنین می‌گوید:

> داش آکل یک بچه‌خوشگل داشته، یک پسر خوشگل داشته ... و عاشق این پسره هم بوده. خوب تمام سکسوئل‌ها یک مقدار عشق تو کارشان هست دیگه. این پسره اون دختره (مرجان) را خراب می‌کنه و بعد لوطی‌گری داش آکل این است که این کار را به خودش منتسب می‌کنه. می‌گه من هستم که این کار را کردم. برای اینکه پسره را از شر این مکافات رها بکنه و خب این گذشت فوق‌العاده است (جاهد، ۱۳۹۴، ص. ۱۳۶).

خودِ مسعود کیمیایی در مصاحبه با ایسنا، این روایت را چنین بازگو می‌کند:

> من داستان داش آکل را از یک برنج‌فروش نود و دو ساله، در یکی از کوچه‌های محلهٔ سر دزک شیراز شنیدم. پیرمرد برنج‌فروش خود از یاران کاکارستم بود، اما به گفتهٔ خودش حواسش پیش داش آکل بود. طبق گفتهٔ این پیرمرد، داش آکل با پسری که هیچ و یا کم‌تر کسی، او را دیده در خانه‌اش زندگی می‌کند. آنگونه که پیرمرد تعریف می‌کرد، حاجی بزرگ (پدر مرجان) قرار بر این دارد که به مکه برود و بازگردد و این سفر دو سال تا هفت سال طول می‌کشیده. وقتی حاجی، داشی را

وصی خود می‌کند، مرجان مهم‌ترین و شکننده‌ترین ارثی است که می‌گذارد. پسری از طایفه‌های حاجی، عاشقِ مرجان است. داشی برای امانت‌داری و ترس از اینکه اگر در خانه نباشد، پسر در خفا به خانه بیاید، مرجان را به خانهٔ خودش می‌برد. پسری که در خانه آکل زندگی می‌کند با مرجان به عاشقانه‌ها می‌روند و داش آکل درمی‌یابد که خودش نیز عاشق مرجان است. مرجان حامله می‌شود. مردم رو از آکل برمی‌گردانند، به امانت چنین خیانتی شده و اگر آکل بگوید کار پسر است که پسر را به دار خواهند آویخت؛ پسر نیز خودش نیمه‌عشقِ آکل است. آکل شبی در خفا پسر را روانهٔ تهران می‌کند. هم تنهاتر می‌شود و هم باید مرجان حامله را به خانهٔ پدرش برگرداند. هر دو عشقِ آکل می‌روند. از آن زمان، تنهاترین می‌شود و به شب‌های شراب و تنهایی می‌رود و وقتی می‌شنود پسر در تهران به خانهٔ عین‌الدوله محرم شده، همه چیز را از دست رفته می‌بیند. شبی در شراب‌خانه، کتک بسیاری می‌خورد. آکل به همه می‌گوید به امانت حاجی، خیانت کرده و بچه مال اوست ... داش آکل با کاکا قرار قصه می‌گذارد، در تکیه. می‌داند کاکا مرد است. داش آکل از کاکا می‌خواهد که وقتی پشت به او کرد، کار را تمام کند. کاکا می‌گوید: هیچ کسی گریستن کاکای سیاه علاف را ندیده بود. پس من بعد از تو چه کنم ... حوصله‌ام نیست به این دنیا ... همیشه مثل شبم. کی مرا ببرد؟ در غروب جدال در تکیه، داش آکل می‌تواند کاکا را بکشد. از روی سینه‌اش بلند می‌شود و پشت به او می‌کند. کاکا می‌داند دیشب قسم خورده که کار داشی را از این همه درد و رنج کم کند و قمه را از پشت به داش آکل می‌زند. داش آکل در آخرین لحظات عمر برمی‌گردد و به سوی کاکا می‌آید. کاکا خودش را به داش آکل تعارف می‌کند. داش آکل، کاکا را در حالی که قمه کاکا را به تن دارد، خفه می‌کند. این مهمانی همان مرگ آیینی اسطوره‌ای است. پیرمرد برنج‌فروش می‌گفت: بعد از دفن هر دو، هوا خیلی سرد بود. فقط مرجان آمده بود و من. گفت: عاشق امان (پسری از اقوام خود) بودم، اما

بیشتر داشی. داستان آکل و کاکا که در هم گره خورده بود، با دو قبرشان در کنار هم تمام می‌شود. مرجان هم هیچ‌گاه نگفت بچه از آکل است. سنگ آسیاب خانگی را دو روز بر دل گذاشت تا آن حرامزاده را از خود بیرون کند. مرجان خیلی جوان مرد. این واقعه را آرزو دارم روزی فیلم بسازم (کیمیایی، ۱۳۹۶).

این ماجرا درحقیقت به زمان قبل از فیلمبرداری مسعود کیمیایی برمی‌گردد که او برای تحقیق در این باره به شهر شیراز آمده بود و به دنبال قهوه‌خانهٔ دومیل می‌گشته است که به پیرمرد برنج‌فروش برخورد می‌کند و او نیز این ماجرا را برایش تعریف می‌کند. ابراهیم گلستان می‌گوید: «مسعود کیمیایی حتی شنیده بود که این داستان، در حد واقعی بودن، انسانی‌تر و نیز انفجاری‌تر از آنچه بوده که در قصهٔ هدایت بود، اما حاجت به نام و شهرت سازندهٔ قصه، او را وادار کرد در حدود قصه بماند» (گلستان، ۱۳۷۷، ص. ۱۴۰).

کیمیایی درنهایت فیلم خود را عمدتاً متأثر از روایت صادق هدایت از داستان داش آکل می‌سازد، ولی در برخی جزئیات، روایتِ او از داستان داش آکل با روایتِ هدایت تفاوت دارد؛ چنین به‌نظر می‌رسد این تفاوت‌ها ناشی از تأثیری است که کیمیایی از روایت‌های مردم محلی ازجمله روایت نوچهٔ کاکارستم (پیرمرد برنج‌فروش) پذیرفته است؛ به‌ویژه همچنانکه ذکر شد کیمیایی برای ساخت فیلم خود مدتی به شیراز می‌آید و برای آشنایی بیشتر با داستان داش آکل با مردم محلی گفت‌وگو می‌کند. برای نمونه در نحوهٔ پایان‌بندی فیلم، کیمیایی از روایت نوچهٔ کاکارستم استفاده کرده است؛ در فیلم کیمیایی شاهد آن هستیم که داش آکل و کاکا رستم هر دو در نزاع می‌میرند و این مطلبی است که در روایت نوچهٔ کاکارستم به آن اشاره شده است، درحالی که در روایتِ هدایت، فقط داش آکل است که با زخم کاکارستم می‌میرد و هیچ اشاره‌ای به مرگ کاکارستم در آن نزاع نمی‌شود.

همچنانکه مشاهده شد، روایت‌های محلی از عشق داش آکل با روایت هدایت تفاوت‌های بسیار دارد؛ درحالی که اکثر منابع محلی نسبت به عشق داش آکل سکوت می‌کنند در یک منبع به عشق داش آکل اشاره می‌شود. این منبع نوچهٔ کاکارستم (پیرمرد برنج‌فروش) است؛ البته در نقل قول از همین منبع نیز تفاوت ظریفی بین سخنان گلستان و مسعود کیمیایی وجود دارد بدین شرح که گلستان که خود ظاهراً از طریق مسعود کیمیایی این روایت را شنیده، صرفاً از عشق داش آکل به پسربچه‌ای از نوچه‌هایش اشاره می‌کند، ولی خودِ مسعود کیمیایی از قولِ نوچهٔ کاکارستم اشاره می‌کنند که داش آکل علاوه بر آنکه دل در گروِ نوچه‌اش بسته، نیمه‌عشقی نیز به مرجان داشته است؛ در این روایت، مرجان معشوقِ مشترکِ خودِ داش آکل و نوچه‌اش است. این در حالی است که در روایت هدایت از عشق داش آکل، هیچ اشاره‌ای به عشق مذکرِ داش آکل نمی‌شود و ما در شخصیت داش آکل صرفاً شاهدِ عشقِ بیان‌ناشده و نجیب داش آکل به مرجان هستیم.

۴ـ۲ـ۳. مرگ

بیشتر منابع محلی مرگ داش آکل را بر اثر درگیری و نزاع خونین بین وی و عمّالِ علاءالدوله حاکم فارس دانسته‌اند؛ این روایت‌های محلی البته در جزئیات با هم تفاوت دارند، اما در اصل ماجرا هم‌داستان هستند. البته همچنان که قبلاً مشاهده کردیم، در روایت نوچهٔ کاکا رستم که گلستان و کیمیایی نقل کرده‌اند، قتل داش آکل به دست کاکا رستم رخ داده است. بنابراین به استثنای این روایت، باقی منابع محلی دلالت بر آن دارند که داش آکل بر اثر نزاع با عمّال حاکم کشته می‌شود. شرح تفصیلی‌تر این رویداد در ادامه می‌آید.

سعیدی سیرجانی در کتاب *وقایع اتفاقیه* ماجرای مرگ اکبر دایی محمد را چنین شرح می‌دهد: «علاءالدوله در زمان حکومت خودش دستور می‌دهد که همهٔ الواط شیراز را دستگیر کنند ... مأموران حکومتی در حرم شاهچراغ ابتدا به داش آکل چهار تیر گلوله زدند و سپس او را دستگیر کردند و در انبار حکومتی حبس کردند و پس از چهار الی پنج ساعت در محبس فوت می‌کند. بعد از فوت او، می‌خواستند که سر او را ببرند که از قرار مذکور مبلغی از مادر اکبر می‌گیرند و از این کار منصرف می‌شوند. سپس جنازهٔ اکبر را در شاهچراغ دفن می‌کنند (سعیدی سیرجانی، ۱۳۶۲، ص. ۷۰۱). نویسنده، تاریخ دقیق مرگ اکبر دایی محمد را ۹ محرم ۱۳۲۱ قمری معادل ۸ آوریل ۱۹۰۳ (۱۳۸۲ شمسی) ذکر کرده است (همان). نیر شیرازی در کتاب خود توضیح نسبتاً متفاوتی از نحوهٔ مرگ اکبر دایی محمد بیان می‌کند:

> علاءالدوله امر به گرفتن او داد، [اکبر دایی محمد] در بقعهٔ حضرت احمدی (ع) متحصن شد، اصرارش به جلب او زیادتر گردید، حاج نایب محمدی که نایب درِ باغ بود، با سی چهل فراش مأمور گرفتن او گردید ... روی هم رفته مأمورینِ گرفتنِ اکبر زیاده از صد نفر بودند. بیش از آن‌ها، کسانی که اهتمام به از بین بردن او داشتند همان داش‌ها و جوجه مشتی‌های اطراف شاهچراغ(ع) بودند که به نام او و به عظمت او، با همه گردن کلفتی می‌کردند. کم کم توقف مأمورین در شاهچراغ (ع) زیاد شد. از محلات هم کمک رسید. جمعیت غریبی در شاهچراغ درست شد. نصف صحن، قهوه‌خانه گردیده بود، تخت‌ها اطراف زده بودند برای نشستن. دایی شیر معرکه ندیده نبود و هیچ کدام از آن‌ها را به چیزی نمی‌شمرد. فقط نسبت به نایب محمدی زیاد احترام می‌کرد، ولی به دیگران از نایب‌ها و سردسته و لوطی‌ها بدون فرق نژاد، مذهب و ملیت فحش می‌داد، مخصوصاً به کربلایی خان بابا که یکی از حق و حساب‌دان‌های بزرگ درِ شیخ بود. مأمورین به نام اینکه هتک احترام

امامزاده نشود، دست به گرفتن او دراز نمی‌کردند، ولی حق این بود که هیچ یک جرئت نزدیک شدن به او نداشتند چون می‌دانستند نزدیک به او شدن به خاک و خون غلتیدن توأم است. مکرر گفته بود که هفتاد و دو تیر فشنگ دارم، هفتاد نفر از شما را می‌کشم، دو فشنگ را هم صرف خود می‌کنم که نامردکُش نشوم. باری هر چه به دوستی او را فریب دادند که از آن‌جا بیرون برند، قبول نکرد. در حدود بیست روز یا متجاوز، اطرافش را محاصره کرده بودند. او هم بدون اینکه اعتنایی داشته باشد، از بالا به زیر می‌آمد، از مقابل آن‌ها می‌گذشت و کار خود را انجام می‌داد، برمی‌گشت به جای خود. تا روزی، صبح از خواب برخاسته، شال و دشنهٔ خود را عقب یقهٔ پیراهن قرار داد، با قد باز از بالا برای تطهیر و شست‌وشو پایین آمده، در موقع برگشتن حاج نایب محمدی می‌گوید: دایی بیا پهلوی ما چای بخور. می‌گوید: من امر تو را اطاعت می‌کنم، ولی از این نامردها ایمن نیستم. بگذار بروم بالا خود چای دارم، می‌خورم. گفته بود: دایی مطمئن باش بیا! گفت: چون تو را مرد می‌دانم هر چه امر کنی، می‌پذیرم. رفت به جانب آن‌ها نشست روی محجر تخت. فنجان چای به دستش دادند. البته خاطر دارید که عرض شد یک دست بیش نداشت. با دستی که داشت، استکان را برداشته، چای می‌خورد که ناگهان از عقب، شال و دشنهٔ او را آدمِ کربلایی خان بابا ربود. تا خواست به عقب ملتفت شود، حسین بزرگی که از بستگان نایب محمدی بود او را بغل کشید. نایب خلیل دشنه به پهلویش کرد. جعفر آقا، پسر نایب حسن، شکمش را هدف کارد نمود. بالأخره زخم زیادی به اعضای کاری او زده شد، چنان که نقل نمودند جعفر آقا به یکی دو زخم قناعت نکرد. دشنه به شکمش فرو برده و تاب می‌داده. با این حال پای او را گرفته، کشان کشان از شاهچراغ بیرون بردند. سر حوض بازار آقا مشهدی کریم پاسبان می‌گوید: بی‌غیرت‌ها! این یک نفر مرد است، شما که کار خود را کرده‌اید، چرا به خواری می‌بریدش؟ آن‌جا یکی او را به دوش می‌کشد، می‌برند به محبسِ

سالارالسلطان. یک روز و یک شب با داشتن چنان زخم‌ها در آن‌جا بوده و جان داشته، چون می‌بینند کارش تمام است از آن‌جا او را نقل به محبس دیوانی داده، چند ساعت در آن‌جا زنده بود، می‌میرد (همان، ص. ۳۵۲).

همچنانکه مشاهده شد، نحوهٔ مرگ داش آکل در منابع محلی (غیر از روایت نوچهٔ کاکا رستم) کاملاً با نحوهٔ مرگ وی در داستان هدایت متفاوت است. اژدری‌خواه البته معتقد است که نحوهٔ مرگ داش آکل در روایت‌های جایگزین با کیفیت مرگ وی در روایت هدایت علی‌رغم اختلاف کلی، شباهت‌هایی هم دارد:

شرایط مرگ و کشته شدن شخصیت داش آکل در داستان صادق هدایت، علی‌رغم تفاوت ظاهری، با شرایط مرگ و کشته شدن اکبر دایی محمد شباهت‌های محسوس و نامحسوسی دارد. هر دو به وسیلهٔ زخم دشنه و چاقو کشته می‌شوند و زخم‌های اول و کاری در هر دو نفر به پهلوی دو قهرمان اثر می‌کند و از همه مهم‌تر اینکه هر دو نفر در پایان زندگی قهرمانانهٔخود به دست فردی رذل و دون‌صفت کشته می‌شوند (اژدری‌خواه، ۱۳۹۷، ص. ۱۴۷).

درمجموع آنچه مسلم است این است که کیفیت مرگ داش آکل در روایت هدایت با با بیشترِ روایت‌های جایگزین محلی ازجمله روایت نیّر شیرازی، سعیدی سیرجانی و اژدری‌خواه تفاوت کلی دارد و صرفاً مشابه روایت نوچهٔ کاکارستم است.

۵. هدایت و نقص‌زدایی از داش آکل

همچنانه گذشت، صادق هدایت در بازآفرینی داستان «داش آکل» تغییراتی اساسی در ویژگی‌های جسمانی، رابطهٔ عاشقانه و نحوهٔ مرگ شخصیت اصلی ایجاد می‌کند. این تغییرات نه‌تنها فاصله‌ای آشکار از روایت‌های محلی شیرازی دارد، بلکه بیانگر تلاش هدایت برای خلق الگویی از قهرمان آرمانی و بی‌نقص هستند. دربارهٔ انگیزه‌های

احتمالی هدایت برای «نقص‌زدایی» و تغییر روایت می‌توان گمانه‌ها و احتمالات مختلفی را درنظر گرفت. با توجه به پیشینهٔ داش آکل به‌عنوان یک لوطی یا پهلوان محلی و ارتباط این افراد با جریان عرفانی ـ اجتماعی فتوت و قلندری، شاید نقص‌زدایی از داش آکل بازتابی از خاطرهٔ انسان بی نقص یا «انسان کامل» در تصوف ایرانی نزدیک باشد. در روایت‌های شفاهی، داش آکل شخصیتی با نقص‌های فیزیکی آشکار، همچون یک دست و پای لنگ، معرفی می‌شود، اما هدایت با حذف این نقص‌ها، قهرمانی کامل و ایدئال ارائه می‌دهد. همان‌طور که فرانکلین لوئیس اشاره می‌کند، قهرمانان ایرانی اغلب به‌عنوان شخصیت‌هایی بی نقص و فراتر از انسان‌های معمولی تصویر می‌شوند که به نوعی کمال اخلاقی و جسمانی دست یافته‌اند (Lewis, 2000, p.210). می‌توان پنداشت که هدایت با این نقص‌زدایی، قهرمان خود را از محدودیت‌های انسانی و نقص‌های سنتی رها و آن مطابق الگوی کهن انسان کامل بازسازی می‌کند.

یکی دیگر از تغییرات مهم در روایت هدایت، دگرگونی عشق داش آکل است. مطابق یکی از روایت‌های محلی، داش آکل به پسری جوان، علاقه‌مند است، اما هدایت با تغییر این گرایش، عشق او را به دختری به نام مرجان منتقل می‌کند. این تغییر نه‌تنها با حساسیت‌های اخلاقی مدرن هماهنگ است، بلکه شخصیت داش آکل را به الگویی عاشقانه نزدیک می‌کند که در ادبیات کلاسیک فارسی نماد پاکی و نجابت است. این تحول، همراه با عشقی ناگفته و شکست‌خورده، شخصیت داش آکل را به یک عاشق نجیب و پاکدامن تبدیل می‌کند که از هرگونه تابوشکنی یا تضاد اجتماعی فاصله دارد. این تغییر ممکن است تحت تأثیر گرایش‌های نوگرایانه روشنفکران ایرانی آن دوران صورت گرفته باشد. برای نمونه می‌توان این تلاش هدایت را با کار محمد علی فروغی

مقایسه کرد که در تصحیح انتقادی خود از کلیات سعدی، هزلیات سعدی را نیاورده است. همان‌طور که افسانه نجم‌آبادی اشاره می‌کند، روشنفکران ایرانی اوایل قرن بیستم تلاش داشتند عناصری از ادبیات را که به نظرشان با هویت مدرن و مناسب ایران تضاد داشت، حذف کنند (Najmabadi, 2005, p. 117). از این منظر، هدایت با ارائهٔ عشقی دگرجنس‌گرایانه، از عناصر جنجالی سنتی فاصله می‌گیرد و شخصیت داش آکل را به الگوی عاشقانه‌ای متناسب با حساسیت‌های جدید فرهنگی نزدیک می‌کند.

سرانجام، هدایت و نحوهٔ مرگ داش آکل را نیز تغییر می‌دهد. در روایت‌های محلی، او در نزاع با عمال حکومت و به‌عنوان یک شرور به قتل می‌رسد، اما در بازآفرینی هدایت، مرگ او به نبردی شرافتمندانه و خیانت‌آمیز توسط کاکا سیاه گره می‌خورد. این تغییر، داش آکل را به الگویی از شهادت و فداکاری نزدیک می‌کند که با الگوی مرگ قهرمانان تراژیک همچون امام حسین(ع) و یا سیاوش قابل مقایسه است. همان‌طور که حمید دباشی اشاره می‌کند، روایت شهادت در فرهنگ ایرانی، الگویی اخلاقی و اجتماعی از قهرمانی است که با قربانی شدن برای اصول اخلاقی گره خورده است (Dabashi, 2007, p. 184) از این منظر، هدایت با آرمانی‌سازی داش آکل، با فاصله گرفتن از جنبه‌های تاریخی داش آکل، نه‌تنها قهرمان خود را به الگویی اسطوره‌ای نزدیک می‌کند، بلکه داستان را به بستری برای بازگشت به مفاهیم عمیق‌تر و فراتر از فضای محلی و زمان تاریخی و عرفی تبدیل می‌کند. همچنانکه الیاده می‌گوید: «رویداد تاریخی هرچند مهم نیز که باشد در خاطرهٔ عامه نمی‌ماند و یادآوری آن نیز سبب پیدایش الهامات شاعرانه نمی‌شود جز مواقعی که یک واقعهٔ تاریخی مشخص با نمونه‌ای اساطیری کاملاً شباهت پیدا می‌کند» (الیاده، ۱۳۸۴، ص. ۵۷).

در مجموع، بازآفرینی هدایت و نقص‌زدایی از داش آکل تلفیقی است از دغدغه‌های روشنفکرانه، حساسیت‌های فرهنگی، آرمان‌گرایی ادبی و بهره‌گیری از الگوهای اسطوره‌ای که قهرمان را از محدودیت‌های انسانی و اجتماعی رها کرده و به نمادی از ارزش‌های مقدس و جاودانهٔ ایرانی تبدیل می‌کند. این اثر، همان‌طور که پارسی‌نژاد اشاره کرده است، تلاشی در جهت حذف عناصری است که با هویت مدرن ایرانی ناسازگار تلقی می‌شدند و هدایت با این کار کوشیده است داستانی بیافریند که هم میراث سنتی را حفظ کند و هم با اخلاقیات و حساسیت‌های عصر نو هماهنگ باشد (Parsinejad, 2003, p.188).

۶.نتیجه

این مطالعه جنبه‌هایی از داستان داش آکل را بررسی کرده است که در آن روایت صادق هدایت از این شخصیت از روایت‌های محلی در سنت‌های فولکلور شیرازی فاصله می‌گیرد و تلاش می‌کند تا انگیزه‌های فرهنگی و ادبی پشت این تفاوت‌ها را تحلیل کند. با بازسازی اجزای کلیدی داستان داش آکل ـ ویژگی‌های جسمانی، عشق و مرگ او ـ هدایت نه‌تنها شخصیت داش آکل را بازآفرینی کرده، بلکه روایت خود را به‌عنوان روایت غالب در ادبیات مدرن فارسی تثبیت کرده است.

یکی از تحولات برجسته در روایت هدایت، به تصویر کشیدن داش آکل به‌عنوان قهرمانی بی‌نقص است که فاقد هرگونه عیب جسمانی است و تجسمی از نجابت و جوانمردی است. در مقابل، روایت‌های محلی، داش آکل را با نقص‌های جسمانی، به‌عنوان پهلوانی با یک دست و پای لنگ توصیف می‌کنند. تصمیم هدایت برای حذف این نقص‌ها می‌تواند بازتابی از تمایل او برای هماهنگ کردن شخصیت با قهرمان ایدئال

ایرانی باشد، که معمولاً از نظر اخلاقی و جسمانی بی‌نقص تصویر می‌شود. با توجه به پیشینهٔ فرهنگی لوطی‌ها و ارتباط آن‌ها با مفاهیم اجتماعی ـ عرفانی همچون فتوت و قلندران، این تغییر ممکن است هم‌راستا با مفهوم «انسان کامل» در تصوف ایرانی باشد، که بر کمال جسمانی و روحانی قهرمان تأکید دارد.

تحول دیگر به بُعد عاشقانهٔ شخصیت داش آکل مربوط می‌شود. در روایت‌های فولکلور، معمولاً درمورد روابط عاشقانهٔ داش آکل سکوت می‌شود، به‌جز یک استثنا که عشق او به پسری جوان را نشان می‌دهد که مطابق با پاره‌ای واقعیت‌های تاریخی در فرهنگ سنتی ایرانی است. اما هدایت عنصر جدیدی معرفی می‌کند: عشقی ناگفته و فداکارانه به مرجان، دختری جوان که تحت مراقبت اوست. این تغییر با جنبش روشنفکری مدرن ایران در اوایل قرن بیستم هم‌خوانی دارد که سعی در حذف تمایلات همجنس‌گرایانه از روایت‌های فرهنگی داشت و آن‌ها را با آرمان‌های دگرجنس‌خواهانه جایگزین می‌کرد که هویت ایرانی مدرن و «درست» را بازتاب می‌دهد. با به‌تصویر کشیدن داش آکل به‌عنوان عاشقی نجیب و پاک، هدایت نه‌تنها با این آرمان‌های مدرن هم‌راستاست، بلکه شخصیتی می‌سازد که تجسم پاکی اخلاقی است و جایگاه قهرمانی او را تقویت می‌کند.

تصویر مرگ داش آکل نیز در روایت هدایت دگرگونی‌های قابل‌توجهی را تجربه می‌کند. در حالی که روایت‌های محلی مرگ او را به درگیری‌های خشونت‌آمیز با نیروهای حکومتی نسبت می‌دهند و او را به‌عنوان یاغی معرفی می‌کنند، هدایت مرگ او را به یک نبرد حماسی و تراژیک با کاکا سیاه تبدیل می‌کند. مرگ قهرمانی مظلوم که به دست رقیبی بی‌حیثیت رقم می‌خورد، مشابه روایت شهادت در فرهنگ شیعی و ایرانی است، جایی که قهرمانان پایان خود را با کرامت و فداکاری می‌یابند. با قرار دادن داش

آکل در این چارچوب، هدایت مرگ او را با تأثیر نمادین همراه می‌کند و او را با شخصیت‌هایی مانند امام حسین(ع) و سیاوش، که نمایندگان آرمان‌های قهرمانی و اسطوره‌ای در فرهنگ ایرانی هستند، هم‌راستا می‌سازد. این بازسازی، برتری اخلاقی داش آکل را تقویت می‌کند و با حساسیت‌های فرهنگی و مذهبی مخاطبان هدایت هماهنگ است.

تحولات هدایت می‌تواند تلاشی عمدی برای ترکیب سنت و مدرنیته، آمیختن فولکلور با ظرافت‌های ادبی، و خلق روایتی باشد که به آرمان‌های فکری و فرهنگی زمان خود پاسخ می‌دهد. با ایدئال‌سازی داش آکل، هدایت قهرمانی می‌سازد که محدودیت‌های سنت محلی را پشت سر می‌گذارد و ویژگی‌های ملی شجاعت، وفاداری و نجابت را تجسم می‌کند. این تحول نه‌تنها بینش هنری هدایت را نشان می‌دهد، بلکه تحولات فرهنگی گسترده‌ای را که در ایران اوایل قرن بیستم در حال وقوع بود، منعکس می‌کند، زمانی که روشنفکران سعی داشتند هویت ملی و ارزش‌های فرهنگی را در پاسخ به مدرنیته بازتعریف کنند.

درنهایت، این تحلیل بر تعامل پویا میان تسلط روایت و تحولات فرهنگی تأکید می‌کند. داش آکل هدایت، فراتر از یک اقتباس از یک افسانهٔ فولکلور است؛ روایت هدایت نوعی بازآفرینی است که در آن، شخصیتی محلی به‌عنوان یک الگوی اخلاقی و فرهنگی ملی بازتعریف می‌شود و فاصلهٔ میان سنت محلی و ادبیات مدرن پر می‌شود. با این کار، هدایت نه‌تنها داستان داش آکل را بازآفرینی کرده است، بلکه به توسعهٔ هویت ادبی مدرن ایرانی کمک کرده و نشان می‌دهد که چگونه روایت، تا چه اندازه در شکل‌دهی به حافظهٔ فرهنگی و هویت قدرت دارد. این مطالعه بر اهمیت بررسی روایت‌های جایگزین تأکید دارد تا پیچیدگی‌های تحول ادبی و فرهنگی را کشف کرده

و بینش‌های تازه‌ای درخصوص چگونگی ساخت، مناقشه و استمرار روایت‌های غالب ارائه دهد.

پی‌نوشت

۱. شیوهٔ تلفظ صحیح و ریشهٔ لغوی و معنای «داش آکل» معرکهٔ دیدگاه‌های مختلف و محل بحث و اختلاف نظر فراوانی در بین منتقدان ادبی شده است. به گونه‌ای که دست‌کم نُه گونه این نام را خوانده و معنی کرده‌اند: برخی کَل را به معنی «دست کوتاه» یعنی نوعی نقص در اعضای بدن گرفته‌اند (اژدری‌خواه، ۱۳۹۷، ص. ۱۴۵) برخی «آکل» را مخفف «آقا کربلایی» دانسته‌اند» (رادی، ۱۳۸۱، ص. ۵۸؛ حریری، ۱۳۷۷، ص. ۱۷۸) دیگرانی «آکل» را نوعی تلفظ مرسوم در شیراز از نام «آقا اکبر» دانسته‌اند (پرهام، ۱۳۷۲، ص. ۲۲۰) یا صورت تغییر شکل یافتهٔ «اَکو» (تلفظ محلی نام اکبر در گویش شیرازی) معنا کرده‌اند (پرهیزگار، ۱۳۸۹، ص. ۲۶۸). برخی معتقدند که «کل» با «کلو» و کلانتر ارتباط دارد که لقب سرکردهٔ لوطیان در جنوب ایران بوده است (افشار، ۱۳۷۲، ص. ۶۸۰). بعضی «کل» را به معنای «بزرگ» (میرصادقی، ۱۳۸۱، ص. ۹۹) و برخی معادل «با شهامت» پنداشته‌اند (کاشف، ۱۳۷۳، ص. ۲۲۷). برخی منتقدان «آکُل» را گونه‌ای از واژهٔ «کولی» گرفته‌اند (همانجا) و نهایتاً برخی بر این باورند که «آکل» با «آکله» یعنی خوره ارتباط معنایی دارد (پورنامداریان و ابراهیمی فخاری، ۱۳۹۸، ص. ۲۲).

منابع

اژدری‌خواه، ف. (۱۳۹۷) .*دو میراث جاویدان (زورخانه و نمایش پهلوانی*).شیراز: فخرالدین اژدری‌خواه.

افشار، ا. (۱۳۷۲). درباره داش آکل، آکل و کلو، *ایرانشناسی*، ۱۹، ۶۸۰.

الیاده، م. (۱۳۸۴). *اسطورهٔ بازگشت جاودانه*. ترجمهٔ ب. سرکاراتی. تهران: طهوری.

پرهام، ب. (۱۳۷۲). داش آکُل یا داش آکَل. *ایران‌شناسی، ۱۹*، ۲۲۰.

پرهیزگار، ر. (۱۳۸۹). *یاران یکشنه* . شیراز: نوید.

پورنامداریان، ت.، و ابراهیمی فخاری، م. (۱۳۹۸). بررسی گذار از شخصیت‌پردازی رئالیستی به مدرنیستی در داش آکل صادق هدایت. *پژوهش‌های ادبی، ۶۳*، ۹ـ ۳۶.

تنکابنی، ف. (۱۳۷۲). داش آکُل یا داش آکَل، *ایران‌شناسی، ۱۹*، ۶۸۱.

جاهد، پ. (۱۳۹۴). *نوشتن با دوربین، رو در رو با ابراهیم گلستان*. تهران: اختران.

حریری، ن. (۱۳۷۷) *یک گفت‌وگو* تهران: کارنامه.

حسینی سروری، ن.، و طالبیان، ح. (۱۳۹۶). تطور شخصیت جوان‌مرد در ادبیات داستانی فارسی: مطالعهٔ موردی داستان سمک عیار، داش آکل و قیدار. *نقد ادبی، ۳۹*، ۱۰۱ـ ۱۲۴.

حیاتی، ز.، قندی، ر.، و آل سید، م. (۱۳۹۴). نقش رسانه در تولید معنا؛ تحلیل تطبیقی داستان و فیلم داش آکل. *ادبیات تطبیقی، ۱۲*، ۱۱ـ ۴۵.

خان ملک ساسانی، ا. (۱۳۴۱). *شاهد شیراز* . تهران: بی‌نا.

خانیان، ح. (۱۳۹۵). تحلیل داستان داش آکل بر بنیاد نظریهٔ گریماس. *انجمن ترویج زبان و ادبیات فارسی ایران*، ۱۱.

دهباشی، ع. (۱۳۹۶). *گفتگوها* .تهران: صدای معاصر.

رادی، ا. (۱۳۸۱). تازه‌ها و پاره‌های ایرانشناسی. *بخارا، ۳۵*، ۵۸.

رنجبر، ا. (۱۳۸۷). مقایسهٔ زنبق درهٔ بالزاک با داش آکل هدایت، *زبان و ادب فارسی، ۲۰۷*، ۴۹ـ ۷۴.

سرشار، م. (۱۳۸۸). *روایت طوطی* . تهران: کانون اندیشهٔ جوان.

سرشار، م. (۱۳۸۹). *داش آکل، حواشی و تبعات*. تهران: کانون اندیشهٔ جوان.

سعیدی سیرجانی، ع. (۱۳۶۲). *وقایع اتفاقیه*. تهران: نوین.

شعیری، ح.ر.، و کریمی‌نژاد، س. (۱۳۹۱). تحلیل نظام بودشی گفتمان: بررسی موردی داستان داش آکل صادق هدایت. *مطالعات زبان و ترجمه، ۳*، ۲۳ـ ۴۳.

صارمی، س. داش آکل. *ایرانیکا*؛ به آدرس: https://iranicaonline.org/articles/das-akol.

صیادکوه، ا.، و نکویی، ر. (۱۳۹۹). تحلیل روایی داستان کوتاه داش آکل براساس نظام‌های گفتمانی کنشی و شوشی گرمس. *مطالعات داستانی*، ۳، ۲۳۲ـ ۲۶۹.

عزتی‌فر، س. (۱۳۹۸). روایت‌شناسی داستان داش آکل براساس الگوی کنشی گریماس، *مطالعات ادبیات، عرفان و فلسفه*، ۴، ۱۶ـ ۲۷.

غلام‌پور دهکی، س.، و رضایی، ا. (۱۳۹۹). بررسی و تحلیل تطبیقی داستان داش آکل صادق هدایت با داستان چلکاش ماکسیم گورکی. *بهارستان سخن*، ۴۸، ۴۳ـ ۶۶.

کاشف، م. (۱۳۷۱). داش آکَل، نه داش آکُل. *ایران‌شناسی*، ۱۵، ۶۶۸.

کاشف، م. (۱۳۷۳). باز هم دربارهٔ داش آکل. *ایرانشناسی*، ۱، ۲۲۷.

کاظمی‌فر، م.، و رضایی دشت ارژنه، م. (۱۴۰۲). نگاهی به غیاب داستان آرش در شاهنامه از دید تحلیل پارادایمی. *پژوهش‌های ادبی*، ۸۰، ۹۳ـ ۱۲۲.

کشتکاران، ع. (۱۳۸۹). *یاران یکشنبه* . شیراز: نوید.

کیمیایی، م. (۱۳۸۶). *مصاحبه با شهروند امروز*. ۳۸(۲).

کیمیایی، م. (۱۳۹۶). *مصاحبه با ایسنا*.

گلستان، ا. (۱۳۷۷). *گفته‌ها*. تهران: روزن.

گلشیری، ه. (۱۳۷۸). *باغ در باغ*. جلد دوم. تهران: نیلوفر.

میرصادقی، ج. (۱۳۸۱). *جهان داستان (ایران)*. تهران: اشاره.

ندیم، م. (۱۳۹۹). *اکبر دایی محمد (داش آکل)*. شیراز: سیوند.

نوبخت، م. (۱۳۹۱). تحلیل نشانه‌شناختی داستان کوتاه داش آکل. *ادب‌پژوهی*، ۲۲، ۱۲۵ـ ۱۵۴.

نیر شیرازی، ع. (۱۳۸۷). *روزگار پهلوی اول*. شیراز: دریای نور.

هدایت، ص. (۱۳۱۱). *سه قطره خون*. تهران: مؤسسهٔ توسعهٔ عدالت.

هدایت، ص. (۱۳۴۴). *مجموعه نوشته‌های پراکنده*. به کوشش ح. قائمیان تهران: امیرکبیر.

همایون کاتوزیان، م. (۱۳۷۲). *صادق هدایت، از افسانه تا واقعیت*. تهران: طرح نو.

یوسفی، غ. (۱۳۵۷). *دیداری با اهل قلم*. جلد دوم. مشهد: دانشگاه مشهد.

Reference

Afshar, I. (1993). About Dā sh Ākol, Ākol and Kolu. *Iranology, 19*, 680. (in Persian)

Ale Seyed, M., Hayati, Z., & Qandi, R. (2015). The role of media in meaning production: A comparative analysis of the story and film Dā sh Ākol. *Comparative Literature*, *12*, 11–45. (in Persian)

Azhdari-Khah, F. (2018). *Two immortal legacies: Zurkhaneh and Pahlavani performance*. Fakhr al-Din Azhdari-Khah. (in Persian)

Dabashi, H. (2007). *Iran: A people interrupted*. The New Press. (in English)

Dehbashi, A. (2017). *Conversations*. Sedaye Moaser. (in Persian)

Ebrahimi Fakhari, M., & Purnamdarian, T. (2019). The transition from realistic to modernist characterization in Sadegh Hedayat's Dā sh Ākol. *Literary Research, 63*, 9–36. (in Persian)

Eliade, M. (2005). *The myth of the eternal return* (translated into Farsi B. Sarkarati). Tahuri. (Original work published 1949). (in Persian)

Ezzatifar, S. (2019). Narratology of Dā sh Ākol based on Greimas's actantial model. *Studies in Literature, Mysticism, and Philosophy, 4*, 16–27. (in Persian)

Fludernik, M. (1996). *Towards a natural narratology*. Routledge. (in English)

Ghoulampour Dehaki, S., & Rezaei, E. (2020). A comparative study of Sadegh Hedayat's Dā sh Ākol and Maxim Gorky's Chelkash. *Baharstan-e Sokhan, 48*, 43–66. (in Persian)

Golestan, E. (1998). *Gofte'ha*. Rozaneh. (in Persian)

Golshiri, H. (1999). *Garden within a garden* (Vol. 2). Niloufar. (in Persian)

Hariri, N. (1998). *A dialogue*. Karnameh. (in Persian)

Hedayat, S. (1932). *Three drops of blood*. Moasseseh-ye Tose'eh Edalat. (in Persian)

Hedayat, S. (1965). *Collected scattered writings* (edited by H. Qaemiyan). Amir Kabir. (in Persian)

Hosseini Sarvari, N., & Talebian, H. (2017). The evolution of the chivalrous character in Persian fiction: A case study of Samak-e Ayyā r, Dā sh Ākol, and Qeydā r. *Literary Criticism*, *39*, 101–124. (in Persian)

Jahed, P. (2015). *Writing with a camera: Face-to-face with Ebrahim Golestan*. Akhtaran. (in Persian)

Kashef, M. (1992). Dā sh Ākal, not Dā sh Ākol. *Iranology, 15*, 668. (in Persian)

Kashef, M. (1994). More on Dā sh Ā kal. *Iranology, 1*, 227. (in Persian)
Katouzian, M. A. (1993). *Sadegh Hedayat: From myth to reality*. Tarh-e No. (in Persian)
Kazemifar, M., & Rezaei Dasht Arjaneh, M. (2023). A look at the absence of the myth of Arash in Ferdowsi's Shahnameh from the perspective of paradigm analysis. *Literary Researches, 80*, 93–122. (in Persian)
Keshtkaran, A. (2010). *Sunday companions*. Navid Publications. (in Persian)
Khan Malek Sasani, A. (1962). *The witness of Shiraz*. unknown. (in Persian)
Kimiayi, M. (2007). *Interview with Shahrvand-e Emrouz*, *38*(2). (in Persian)
Kimiayi, M. (2017). *Interview with ISNA*. (in Persian)
Lewis, F. (2000). *Rumi: Past and present, East and West*. Oneworld. (in English)
Mir-Sadeghi, J. (2002). *The world of fiction*: *Iran*. Eshareh. (in Persian)
Nadim, M. (2020). *Akbar Dāyi Mohammad (Dāsh Ākol)*. Sivand. (in Persian)
Najmabadi, A. (2005). *Women with mustaches and men without beards: Gender and sexual anxieties of Iranian modernity*. University of California Press. (in English)
Neyyer-e Shirazi, A. (2008). *The era of the first Pahlavi*. Daryaye Noor. (in Persian)
Nobakht, M. (2012). Semiotic analysis of the short story Dā sh Ā kol. *Adab-Pazhuhi*, *22*, 125–154. (in Persian)
Parham, B. (1993). *Dāsh Ākol or Dāsh Ākal*. Iranology, *19*, 220. (in Persian)
Parsinejad, I. (2003). *A history of literary criticism in Iran*, 1866–1951. Maryland: Ibex Publishers. (in English)
Prince, G. (1982). *Narratology: The form and functioning of narrative*. Mouton. (in English)
Radi, A. (2002). New fragments of Iranology. *Bukhara, 35*, 58. (in Persian)
Ranjbar, E. (2008). A comparative study of Balzac's Lily of the Valley and Hedayat's Dā sh Ā kol. *Language and Persian Literature, 207*, 49–74. (in Persian)
Saidi Sirjani, A. (1983). *Incidental events*. Novin. (in Persian)
Saremi, S. (n.d.). *Dāsh Ākol*. In Encyclopaedia Iranica. Retrieved from https://iranicaonline.org/articles/das-akol (in Persian)
Sarshar, M. (2009). *The parrot's narrative*. Kanoun-e Andisheh Javan. (in Persian)

Sarshar, M. (2010). *Dāsh Ākol: Marginalia and consequences*. Kanoun-e Andisheh Javan. (in Persian)

Sayyadkouh, A., & Nekoui, R. (2020). Narrative analysis of the short story Dā sh Ākol based on Greimas's actantial and discursive systems. *Narrative Studies, 3*, 232–269. (in Persian)

Shaeiri, H., & Kariminejad, S. (2012). Analysis of the modal system of discourse: A case study of Sadegh Hedayat's Dā sh Ākol. *Language and Translation Studies*, *3*, 23–43. (in Persian)

Tonekaboni, F. (1993). Dā sh Ākol or Dā sh Ākal. *Iranology, 19*, 681. (in Persian)

Yousefi, G. (1978). *Meeting writers* (Vol. 2). Mashhad University Press. (in Persian)